

UOT 82.1

POEZİYADA TƏBİƏT VƏ CƏMİYYƏT ARASINDAKI ZİDDİYYƏTLƏR

Ceyran Elşən qızı Vəliyeva
Mingəçevir Dövlət Universiteti
Gəncə Dövlət Universitetinin doktorantı
ceyran.veliyeva@mdu.edu.az

Xülasə: *Təbiətlə cəmiyyət arasındakı əlaqəni müxtəlif istiqamətlərdə öyrənmək olar. Bu əlaqələr çox fərqlidir. Təbiət hər şeydən əvvəl insanın təbii şəraitidir. İnsan başqa canlı orqanizmlər kimi təbiətin bir parçasıdır. İnsanın başqa canlılardan fərqliliyi onun sosial varlıq olmasıdır. Deməli, insan sosial və canlı varlıqdır.*

İnsana görə təbiət, onun fəaliyyətinin məkan sahəsidir. İnsan təbiətin vasitəsi ilə həm dünyanı dərk etmək, həm də ömrünü mənalı etmək istiqamətində addımlar atır.

Dünya sürətlə dəyişilir və o dəyişikliyə müvafiq olaraq cəmiyyətlər ilə insanların münasibətləri də yeni zamanın tələblərinə uyğun təbiət-cəmiyyət münasibətlərinin korreksiyasını əks etdirir. Cəmiyyətlə təbiət arasındakı əlaqə təbii mühitdən istifadəni və təbiətin mühafizəsini, insan fəaliyyətinin iki əsas növünü əhatə edir.

Bu məqalədə yararıçılığında təbiət-cəmiyyət münasibətlərindən bəhs edən bir çox sənətkarların adları çəkilmiş, xüsusilə də Mikayıl Müşfiqin, Əhməd Cavadın, Yaqub Mahirin, Səməd Vurğunun, Zəlimxan Yaqubun, Süleyman Rüstəmin, Nəbi Xəzrinin, Məmməd Arazın, Bəxtiyar Vahabzadənin mövzu ilə bağlı poeziyasından ətraflı danışılmış və bəzi şeirlərdən nümunələr göstərilmişdir.

Açar sözlər: *poeziya, təbiət, cəmiyyət, şair, ziddiyyət*

Giriş

Təbiət və cəmiyyət arasında olan münasibətlər birmənalı olmamışdır. Hər zaman bir yaxınlıq və ziddiyyətliliyin olması bu gündə öz aktuallığını saxlamışdır. Bu da insanın mövcudluğunu mühüm şərti kimi, bilavasitə həmin münasibətlər ilə əlaqəli olduğundan irəli gəlmişdir.

Tarixin ayrı-ayrı dövrlərində təbiət məfhumuna ifadə edilən məna müxtəlif olmuşdur. İstənilən xalqın danışdığı dilindən tutmuş, qavrayışına kimi təbiət və cəmiyyət münasibətləri özünəməxsus xüsusiyyətlərlə Təbiətin əsası kimi meqa, makro və mikro aləmdə var olan obyektlər dərk edilirdi. Başqa bir tərəfdən də təbiət insanın yaşadığı cəmiyyətdə fəaliyyət mühiti kimi də qavranılır. Cəmiyyətin varlığı insanın o aləmdə ictimai münasibətləri olması nəzdində qəbul olunur. Yəni ictimai fəaliyyətin təbii aləmə aidliyi güman edilir. Bunlar da öz-özlüyündə insan həyatının mənasını, mahiyyətini və mövcud olmasını xarakterizə edir. Bu mahiyyətdən insanın təbiətə münasibətindəki tarixi dəyişiklik qaynaqlanır.

Təbiət və insan

Təbiəti insansız, insanı da təbiətsiz təsəvvür etmək qeyri-mümkün olduğu kimi, cəmiyyəti də insansız, insanı cəmiyyətsiz təsəvvür etmək mümkün deyil. Məhz bu məsələnin dərkindən cəmiyyətin inkişafı tənzimlənir. Burada ziddiyyətin mövcudluğu mühüm məsələ kimi təbiət ilə cəmiyyətin münasibətlərində və həmin münasibətin tənzimlənməsində görülür. Nəticə etibarilə insan təbiəti dərk etdiyi qədər cəmiyyətin inkişafına da bir o qədər töhfə verir.

Təbiət elə bir varlıq şəklidir ki, onda baş verənlər təbiətin qanunlarının nəticəsində təzahür edir. Cəmiyyətdə isə insanlar bu cür münasibətləri özləri yaradır və tənzimləyir. Cəmiyyətdə insanların yaratdığı münasibətlər təbiətə zidd olmamalıdır. Fərdlər və cəmiyyətlər təbiətin mövcudluğuna və onun qorunmasına cavabdehirlər. Təbiət insanın varlığını, yaşamını təmin etməklə yanaşı, həm də insan fəaliyyətində cəmiyyət və keyfiyyət dəyişikliklərinə səbəb olur.

Təbiət və cəmiyyət arasındakı ziddiyyət məsələlərinə elmin müxtəlif sahələrində fərqli yanaşmalar olmuşdur. Bu kimi yanaşmalara ədəbiyyatda da rast gəlirik. Xüsusilə poeziyamızda

şairlərin təbiət cəmiyyət münasibətlərinə toxunduğunun şahidi oluruq. Ədəbiyyatımızda istər təbiət və ictimai həyat əlaqələri arasındakı münasibətlər haqqında yazan bir çox dahi şairlərimiz olub.

Təbiət bədii nümunələrdə

Həmin şairlərimizdən biri də Mikayıl Müşfiqdir. Bu şairimiz ən çox lirik-romantik şair olaraq məşhurdur. Azərbaycan ədəbiyyatında o, özünəxas üslubu ilə seçilir. M.Müşfiq lirik poeziyanın sərhədlərini yazıb-yaratmaq eşqi, coşğun ilhamı ilə sındıran, zamanın tələblərindən çıxış edərək şeirlər qələmə alan şair idi. Şair yazdığı fərqli formalı və fərqli məzmunlu şeirlərlə Azərbaycan ədəbiyyatının və poeziyasının inkişafında əhəmiyyətli yer tutur. Cəmiyyət həyatının xeyli nüanslarını əks etdirən şeirlərində Müşfiqin narahatlığı, ruhi iztirabları görünür.

M.Müşfiqin şeirlərindəki təsvirlər insan və təbiət əhval-ruhiyyəsinin harmoniyasını göstərir. Şair vurğulamaq istəyir ki, insanların təbiətə bağlı olduğu kimi, təbiətin gözəllikləri də insanlardan asılı vəziyyətdədir. M.Müşfiqin poeziyasında təbiət obrazı yalnız qəhrəmanın psixoloji vəziyyətinin əksi və gözəlliyinin tərkib hissəsi deyil. Həmçinin təbiət və insan uyğunlaşmasında ictimai obraz daşıyıcısı kimi aparıcı rola sahibdir.

İctimai-siyasi mövzular ilə yanaşı təbiət və insan hisslərlə bağlı mövzuları özündə ehtiva edən romantizm ədəbi cərəyanının əsas nümayəndələri bunlardır: A.Divanbəyov, Ə.Cavad, A.Səhhət, H.Cavid və M.Hadi.

Əhməd Cavad müharibələrə nifrətlə yanaşır, o istəyirdi ki, belə savaqlar adamların şüurundan və həyatından silinsin. Ona görə də o, şeirlərində müharibənin bütün canlıların həyatına təsir etdiyini ifadə edir. Bəkir Nəbiyev yazır ki: “Əhməd Cavad müharibənin bütün mənfi formalarını bizə izah edərək göstərir ki, müharibə uşaqları məhv edir, yolları boş, təbiəti məhv edir, cəmiyyətin adət-ənənələrini korlayır. O, insanlara ondan uzaq durmağı tövsiyə edir” [9, s.60].

Bu günə qədər hərtərəfli şəkildə yaradıcılıq yolu tədqiq edilməmiş, yalnız sənət dostlarının və müasirlərinin haqqında xoş fikirlər səsləndirdiyi Yaqub Mahirin poetik irsi XX əsrin ikinci yarısı, XXI əsrin ilk onilliklərinə təsadüf edir. Şairin yaradıcılığının ilkin illərinin mühüm məzmununu tanınmış şair Mirzə Ələkbər Sabirin yaradıcılığından ilhamlanaraq qələmə aldığı satiralar olsa da, XX əsrin 90-cı illərinin ortalarından başlayaraq lirik şeir aparıcı mövqə tutur. İstedadlı şair yaradıcılığında qəzəl, gəraylı və qoşma janrlarına üstünlük verib. O, əxlaqi-didaktik, ictimai -siyasi, təbiət və məhəbbət mövzularında dünyanı əks etdirən əsərlər də yazmağa, dövrünün aktual məsələlərini canlandırmağa nail olmuşdur. Yaqub Mahir əsərlərində özünü milli ruhun canlı daşıyıcısı kimi göstərib. Şair Azərbaycan ədəbiyyatı poeziyasının zənginləşməsində mühüm rol oynamışdır.

Yaqub Mahir poeziyası öz müasirlərindən özünəməxsus ifadəliliyi, üslubu, bədii keyfiyyətləri ilə fərqlənir. Klassik janrın axıcı qəzəllərinin müəllifi Yaqub Mahir heca vəznində qələmə aldığı yazılarında vətənpərvərliyi, təbiət gözəlliklərini, saf məhəbbəti tərənnüm etmiş, dövrünün siyasi-ictimai nöqsanlarını tənqid etmişdir. K.F.Adişirinov onun haqqında yazmışdır: “Yaqub Mahir poeziyasında mövzu baxımından dövrünün nəbzini tuta bilmiş, cəmiyyətə zidd olan hərəkət və hadisələri satira atəşinə tutmuşdur” [2, s.13].

Təbiət hadisələrinin cəmiyyət hadisələri ilə qarşılaşdırılması, paralellər, müqayisələr aparılması oxucuların zehmində təbii bir lövhəni formalaşdırır və onu həyata, real aləmə daha güclü şəkildə bağlayır.

Şairlərimizin və yazıçılarımızın yaradıcılığında “təbiət dünyanın şah əsəri” kimi hər zaman yüksək ruhla tərənnüm və təsvir edilmişdir. “Məhəbbət dediyin təbiətdədir, təbiət özü də məhəbbətdədir” - dahi şairimiz Səməd Vurğunun bu bədii fikrini yazarlarımız daima öz əsərlərində poetik meyar olaraq qəbul ediblər.

Çoxşaxəli və əhatəli ömür yolu keçmiş Səməd Vurğunun poeziyasında təbiətə, insana, cəmiyyətə həsr olunmuş şeirləri əsas yer tutur. Azərbaycan təbiətinin aşıqı olan şair yaradıcılığa başladığı günlərdən təbiətə, insana vurğunluqdan, ulvi və saf sevgidən söz açır. Şairin bu mövzudakı əsərlərində sərin bulaqlarımızdan, qartallı qayalarımızdan, torpaqlarımızın barlı-bərəkətli olmasından, estetik zövqdən, məna gözəlliyindən bəhs edilir – ümumilikdə, yaşadığımız dünyanın füsunkar gözəlliyini gözlərimiz önündə canlandırır. Məmməd Cəfər “Estetik zövq”

adındakı məqaləsində qeyd edir ki: “Təbiət estetik gözəlliyin tükənməz qaynaqlarındandır. İnsanların təbiətdən əldə etdiyi zövq nəhayətsizcə sonsuzdur. İnsan üçün təbiət həm tükənməz estetik zövq qaynağı, həm sağlamlıq, həm də müəllimdir” [8, s.13].

Vətəninə alovlu məhəbbət ilə sevən S.Vurğun poeziyasında xüsusi bir təbiəti hiss etmək bacarığı vardır. Bir rəssam həssaslığı ilə təbiətin gözəlliyini hiss edən şair o gözəlliyi ülvə və konkret obrazlarda verir və oxucularda rəğbət doğurur.

Şairin lirikasında kənd təbiəti, kənd həyatı əsas yer tutur, lakin şair kənd həyatına yeni insanın gözlərilə nəzər yetirir. S.Vurğun həm şeirlərində və poemalarında, həm də səhnə əsərlərində Azərbaycanın təbiətinin cazibədar gözəlliyini böyük məftunluqla təsvir etmişdir. Cəlal Abdullayev yazır ki: “Səməd Vurğunun poeziyasında Azərbaycanın təbiəti, torpağı, daşı dil açaraq danışır, əşyalar və predmetlər canlı kimi varlıq verilir, insan kimi təbiət də ölür, yaralanır, kədərlənir, sevinir. Sadəliyi, səmimiyyətlə hər kəsin ürəyinə yol tapan, ahəngdar, ritmik, folklor mənşəli səciyyəyə sahib bu lirika, eyni zamanda da gözəl musiqi sədalarıdır. Təbiət S.Vurğunun qələmində insan ruhunun tərcümanı olaraq təqdim edilir. O, bütöv bir poetik mənşərə yaradanda sətirələr arasında təbiətə münasibətində bu məqsədinə müvəffəq olur” [1, s.85].

Ümumiyyətlə, Səməd Vurğunun Azərbaycan təbiətinin gözəlliklərinə həsr etdiyi şeirləri xüsusiyyətlərinə görə zəngindir... Yaradıcılığında xalq şeirinin və xalq hikmətinin ən yaxşı ənənələrini cəmləşdirməklə vətəndaşa və Vətənə olan məhəbbətini ən təsirli bədii üsullar ilə reallaşdıran yüksək sənət nümunələri yer alır.

Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun poeziyasında ifadə tərzinin yaratdığı özünəməxsus intonasiya və ahəng, folklor təfəkküründən qaynaqlanan duyğu da mühüm yer tutur. Şair şeirlərinin birində insan və təbiətlə bağlı məqamlara diqqət çəkir ki, bu da onun yaradıcılıq ünsürünü belə qeyd edir:

*“Bir daş olam, dönəm burda kaş daşa,
Arxa durur, dayaq olur daş daşa.
Min illərdə dağlar verib baş-başa,
Xəbəsləkdən, xəyanətdən xəbərsiz.”* [11, s.10].

Ədib daşa çevrilib onun sirdaşı olmaq istəsə də, bu istək əslində insanların hamısının bir-birinə səmimi münasibətinin vacibliyini və zəruriliyindən xəbər verir

Nizami Cəfərov Z.Yaqubun yaradıcı şəxsiyyəti barədə bu cür fikrə gəlir ki: “Zəlimxan Yaqub xalqın milli dövlətçilik duyğularının sözcüsüdür. Onun yaradıcılığı ədəbi tələblərin şərtlərinə uyğun olan bir yaradıcılıqdır” [3, s.8].

Təbiətin konkret parçası: çay, göl, ağac, qaya, dağ və sairə obrazların folklorun ruhunu daşımaqla 20-ci yüzilin ikinci yarısından başlayaraq poeziyada əsas mövzulardan biri olaraq aktualıq kəsb etməsini şərtləndirən faktorlardan biri, şübhəsiz ki, poeziyada fəlsəfi ümumiləşdirmələrə doğru artan tendensiyanın aparıcı mövqeyi ilə sıx əlaqəli olmuşdur.

Bu dövrdə bədii ədəbiyyatın başqa sahələri kimi təbiət və folklor obrazı olan əsrarəngiz Muğan çölləri, tufanlı Xəzər, dəli Kür, dərddli Araz, qartal, palıd, dəmirağac, xan çinar və o cümlədən də Çıraqqala, Narınqala, Dəmirqapı Dərbənd, Möminə Xatun türbəsi, Çənlibel, Gəmiqaya, Qavaldaş, Qobustan qayaları, Gülüstan qalası, Əlincə qalası, Qız qalası kimi tarixi etnoqrafik yerlərə çevrilən abidələr və ən Qaçaq Kərəm, Qaçaq Nəbi, Koroğlu, Babək kimi qəhrəmanlığının, Dədə Qorqud müdrikliyinin poetik yaradıcılıqda yeni bir rəmzi status daşıyır.

Palıd, çinar, Araz, Kür, Ərk qalası, Savalan, Təbriz kimi anlayışlar poeziyada milli hislərin bütöv, tam Vətənin obrazının təşəkkülü fəal bir mövqe tutması xalq şairləri İslam Səfərlinin, Xəlil Rza Ulutürkün, Bəxtiyar Vahəzadənin, Nəbi Xəzrinin, Hüseyn Arifin, Qasım Qasımzadənin, Söhrab Tahirin, Balas Azəroğlunun, Rəsul Rzanın, Süleyman Rüstəmin şeirlərində bütün qabarlılığı ilə özünü büruzə verir. Süleyman Rüstəmin “Düşüncələr” şeirindəki xalqın istiqlal bütövlük arzularının, milli təxəyyülün, adət-ənənənin poetik bir dil ilə tərənnüm olunması inandırıcı və olduqca təbii və təsirlidir.

*“Tutdu sağ əlimdən zamanın əli,
Şeirimin bülbülü o vaxtdan bəlli.
Talış meşəsində Babək gövdəli,*

Dəmir ağacının budağındadır” [10, s.106].

Şeir in bu bəndində maraqlı fakt ondan ibarətdir ki, dəmirağac kimi böyük olan ağacın Babəkə bənzədilişi gözlənilməzliyi, yaratdığı oxşarlıq düşüncəsilə diqqəti çəkir. Buradakı “dəmirağac” millətin qüdrətinin və gücünün rəmzidir.

Nəbi Xəzri “Çinar ömrü” şeirində şəxsi duyğularını ona təsir edən emosional ovqatı çinar ilə əlaqəli formada nəzərə çatdırır. O bu şeirində bir həyat boyunca yaşanılan və yaşanılacaq anları bu məfhumda yer alan ictimai məzmun və məna ilə cilalamağı bacarır:

“Çinarla dil açdı söz də, ilham da.

Yarpaqlar üstümdə qızılı kölgə.

Bir çinar ömrünü yaşamasam da,

Bir çinar səsində yaşadım bəlkə!” [6, s.54].

Məşhur şairlərimizdən biri Məmməd Araz yaradıcılığında təbiət anlayışlarından söhbət açarkən akademik İsa Həbibbəyli onu belə dəyərləndirmişdir: “Məmməd Arazın poeziyasındakı Qaya və Dağ mövzusunda qələmə alınmış çoxlu şeirləri onun daş barəsindəki poetik düşüncələrindən irəli gəlmişdir. Məmməd Arazın “Əlvida, dağlar”, “Şair qayalara, dağlara söykən”, “İnsan - qayalar” şeirləri Azərbaycan poeziyasında şah əsər kimi meydana çıxan ən yaxşı şeirlərdəndir” [5, s.299].

Məmməd Araz çinar obrazı vasitəsi ilə xalqın taleyüklü qayğılarını, ən çətin yaşantılarını müvəffəqiyyətlə dilə gətirir. Bu baxımdan “Araz üstə çinar gördüm” şeiri diqqətləri cəlb edir. Bu şeirdə daş obrazı ilə bərabər, çinar da irəli sürülmüş əsas fikrin ifadəsi üçün bədii-estetik zəmin yaradır, ilkinliyin- qədimliyin, bütövlük və birliyin daşıyıcısı olmaqla simvolik-metaforik xarakterli poetik obraz dərəcəsinə yüksəlir.

Ümumiyyətlə, Məmməd Arazın poeziyasında təbiət-cəmiyyət problemi əsas yer tutur. Şair müxtəlif proseslərin, təbii komplekslərin təşəkkülünü, inkişafı və qarşılıqlı təsirini ictimai-siyasi proseslərlə birləşdirərək böyük məharətlə poeziyaya köçürür.

M.Araz Vətənimizin ölkəmizin dağ yamaclarında əmələ gələn qayaların hər birini vətənin keşiyində duran qəhrəman əsgərlə, qayaları isə bütövlükdə ölkəni qoruyan güclü ordu ilə müqayisə edir. Şair məşhur bir mütəfəkkir dərəcəsinə yüksələrək yazır ki, vətənin daşı olmayandan, olmaz ölkə vətəndaşı. Başqa insanlara adi görünən daş onun üçün obrazlılıq səviyyəsinə qalxır və təbiətin bir parçası kimi bədiiləşir.

M.Araz “Professor Gülə məktub” adlı şeirində özünün vətəndaş və ictimai-siyasi düşüncələri seçilir. Xəzərin ekoloji problemləri, onun ekoloji tarazlığının pozulması şairi ciddi narahat edir, o, şəhər əhalisi ilə təbiətin acınacaqlı taleyini əks etdirirdi. Həm özünün, həm də başqa qonşu dövlətlərin dənizini amansızca istismar etmək cəhdləri şairi hiddətləndirdi və o, bu sahə üzrə məsuliyyət daşıyan hökumət dairələrini, eləcə də elminə dərinə inandığı professor və coğrafiyaşünas Güllü bu məsələyə nəzər salmağa çağırırdı.

O, Azərbaycanın təbiəti və Xəzər dənizi ilə bağlı elmi məqalələrini nəzərə alaraq, onun bu məsələlərdə vətəndaş mövqeyi göstərməyinin mühümlüyünü ifadə edir:

“Xəzər bir xəzinədir

Qoynu qoltuğu dolu.

Bir nənədir,

Yedirdir-süfrə salır,

Yatır-dır-layla çalır,

Xəzər xəzərilərin

Gözəllik adını saxlayır” [7, s.6].

Təbiətə qarşı biganə qalmağı böyük fəlakət kimi dəyərləndirən şair qeyd edir ki, Xəzərdə əbədi və əzəli neft yataqlarını mühafizə etmək mühüm şərtlərdəndir. Bu sərvətin sovurulub tükənməsi gələcək nəsil üçün çətin problemlər yarada bilər. Millətin sərvətinin gələcək üçün saxlanması əsl ariflik olardı. Xəzər dənizindəki balıq sərvətinə sevgi və qayğı göstərmək vətəndaşlıq borcumuzdur.

Təbiətdəki hər bir şeyin adamların rifahı üçün olduğu Məmməd Araz şeirlərinin əsas qayəsini təşkil edir. Şairin fikrinə görə, təbiətdəki hər bir şey canlıdır. Təbiət hər zaman təzədir, cavandır, gözəldir və uludur. M.Arazın şeirlərini oxuduqca insan bir anlığa özünün onun yerinə qoyur, Azərbaycanın hər bir daşını belə sevməyə səy göstərir.

Təbiətdə olan bütün canlılara, cansızlara və hadisələrə həssaslıq göstərən şairin şeirlərinin hər bir insanlarda hər şeyə qayğı ilə yanaşmağı müdrikəsinə aşılayır.

Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığında əhəmiyyətli yer alan təbiət lirikasında insan-dünya münasibətlərinin daha dərin əlaqəliliyini görmək mümkündür. Şair təbiəti təkə insanı əhatə edən mühit, qidalanma mənbəyi olaraq deyil, həm də onun var olmasının kökü kimi tərənnüm edir. B. Vahabzadənin poeziyasında insanlaşan təbiətin və təbiətləşən insanın ahəngdarlığı canlandırılır. Həmin lirikanın zəngin çalarlarında təbiət min bir rəngdə, fəsillərin dəyişməsi çalarlarında müxtəlif mənalarla təsvir olunur. Təbiət-insan münasibətlərindəki doğmalıq bu əlaqənin hər səviyyəsində dərinləşir və bu dərinləşmə insanın dərk etməsində yüksəldən təbəqələr formalaşdırır [4, s.6].

Azərbaycan torpağının cazibədar təbiəti-onun zümzüməli çayları, başı buludlara dirənən dağları, sonalı gölləri, cüyürlü-ceyranlı düzləri lap qədim zamanlardan söz mütəfəkkirlərinin ilham mənbəyi olub. Yazıçı və şairlərimiz əsərlərində təbiətdə və cəmiyyətdə hadisələri qələmə almış və vəsf etmişlər.

Nəticə

Təbiət anlayışı ən mühüm fəlsəfi anlayışlardan biridir. Cəmiyyət, mədəniyyət, ruh, insan mahiyyəti və s. bu kimi bir çox fundamental anlayışların mahiyyətini təbiətlə münasibətdə nəzərdən keçirmədən anlamaq mümkün deyil. Müasir savadlı insanın şüurunda təbiət sözü iki mənə ilə əlaqələndirilir:

- 1) insanın təbii yaşayış mühiti mənasında;
- 2) ayrı-ayrı elmi tədqiqat obyektini kimi.

Təbiətə heyranlıq hər bir insanın mənəvi təcrübələrinin saflaşmasıdır. Təbiət həyatın çətinliklərinin öhdəsindən gəlməyə kömək edir, çünki insan təbiətin gözəlliyini görəndə bütün problemlər arxa plana keçir, onun gözəlliyini görə bilməyən insandan daha dərin hisslərə sahib olur. Bu da təbiətin dəyəridir. Bədii nümunələrdə əsas funksiyaları təbiət yerinə yetirir. O təkə hərəkətlərin inkişaf etdiyi fon deyil, həm də şairlərin daxili dünyasını xarakterizə edir. Beləliklə, təbiət fərdin dünyagörüşündə məhsuldar şəkildə yenidən doğulur, onda estetik prinsipi tərbiyə edir, bəşəriyyətin və kainatın hər bir obyektinin vəhdətinə təkan verir. Təbiəti hiss etdikdə və dərk etdikdə, o bizə harmoniya və sakitlik hissi verir. Ana təbiət vaxtaşırı bizə onun bir parçası olduğumuzu söyləyir, bizə düşünmək sevinci və dinclik hissi verir. Ancaq diqqətli və həssas qəlblə insanlara kainatın sirlərinin pərdəsini qaldıra bilməyə kömək edir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Abdullayev C. Səməd Vurğun poetikası. Bakı: Çəşəoğ, 2015, 265 s.
2. Adışirinov K.F. Yaqub Mahirin poetik irsi: mühiti, dövrü, həyatı və yaradıcılığı: Monoqrafiya. Bakı: Elm və təhsil, 2020, 352 s.
3. Cəfərov N.Q. Zəlimxan Yaqub. Bakı: AzAtaM, 2014, 289 s.
4. Feyziyev C. Adı Bəxtiyar, taleyi Azərbaycan / Xalq qəzeti, 2013, 13 yanvar, s. 44
5. Həbibbəyli İ.Ə. Ədəbi-tarixi yaddaş və müasirlik. Bakı: Nurlan, 2007, 329 s.
6. Xəzri N.Ə. Seçilmiş əsərləri, c.1. Bakı: Lider, 2004, 247 s.
7. İbrahimov T. Məmməd Araz poeziyasında təbiət mövzusu və ekoloji dünyagörüşü / 525-ci qəzet, 2018, 28 noyabr, s. 56
8. Məmməd C. Estetik zövq haqqında. Bakı: Şərq- Qərb, 2014, 72 s.
9. Nəbiyev B. Əhməd Cavad. Bakı: Ozan, 2004, 121 s.
10. Rüstəm S.Ə. Əsərləri, c.2. Şeirlər və poemalar. Bakı: Şərq-Qərb, 2005, 344 s.
11. Yaqub Z.Y. Özün basdırdığın ağaca söykən. Şeirlər, 2 cildə / Bakı: Şərq-Qərb, 2010, 284 s.

CONTRADICTIONS BETWEEN NATURE AND SOCIETY IN POETRY

J.Valiyeva

Mingachevir State University
doctoral student of Ganja State University

Abstract: *The relationship between nature and society can be studied in different directions. These relationships are very different. Nature is, first of all, the natural conditions of man. Man is a part of nature like other living organisms. Humans are different from other living beings in that they are social beings. So, man is a social and living being.*

According to man, nature is the spatial field of his activity. Through the medium of nature, man takes steps towards understanding the world and making his life meaningful.

The world is changing rapidly, and according to that change, the relations between societies and people reflect the correction of nature-society relations according to the requirements of the new time. The relationship between society and nature includes the use of the natural environment and the protection of nature, two main types of human activity.

In this article, the names of many artists who talk about nature-society relations in their works are mentioned, especially the poetry of Mikayil Mushfiq, Ahmed Javad, Yaqub Mahir, Samad Vurghun, Zalimkhan Yaqub, Suleyman Rustam, Nabi Khazri, Mammad Araz, Bakhtiyar Vahabzadeh on the subject, and examples of some poems are shown.

Keywords: *poetry, nature, society, poet, contradiction*

ПРОТИВОРЕЧИЯ МЕЖДУ ПРИРОДОЙ И ОБЩЕСТВОМ В ПОЭЗИИ

Дж.Э.Велиева

Мингячевирский государственный университет
докторант Гянджинского государственного университета

Резюме: *Взаимоотношения между природой и обществом можно изучать в разных направлениях. Эти отношения очень разные. Природа – это, прежде всего, естественные условия человека. Человек является частью природы, как и другие живые организмы. Люди отличаются от других живых существ тем, что они существа социальные. И, таким образом, человек существо социальное и живое.*

Для человека природа есть пространственное поле его деятельности. Посредством природы человек делает шаги к познанию мира и осмыслению своей жизни.

Мир быстро меняется, и в соответствии с этим изменением отношения между обществами и людьми отражают коррекцию отношений между природой и обществом в соответствии с требованиями нового времени. Отношения между обществом и природой включают в себя использование природной среды и охрану природы, - два основных вида деятельности человека.

В данной статье упоминаются имена многих художников, говорящих об отношениях природы и общества в своих произведениях, особенно поэзия Микаила Мушфика, Ахмеда Джавада, Якуба Махира, Самеда Вургуна, Залимхана Якуба, Сулеймана Рустама, Наби Хазри, Мамеда Араза, Бахтияра Вахабзаде. На эту тему показаны примеры некоторых стихотворений.

Ключевые слова: *поэзия, природа, общество, поэт, противоречие*

Elmi redaktor: fil.f.d., dos. N.Manafov

Çara təqdim edən redaktor: tar.f.d., dos. N.Zeynalov

Daxil olub: 04.03.2024

Çara qəbul edilib: 11.03.2024